

108p. «Հանդէս Ամսօրեայ»ի խմբագրութեան: Անդ, էջ 65—69:

109. Etymologies arméniennes. 1. arm. paj. 2. pašar. Revue des Etudes Arméniens 4 (1923), No. 3. p. 7—8.

110. Գրախօսական. Պրոֆ. Ն. Մանի վերջին աշխատութիւններէն: Նորք... Հանդէս 4 (1924 Երևան) 307—310:

111. Նոր հրատարակութիւններ Հիթիթիներէ մասին: Անդ 5 (1925) 389—393:

112. Բուզանդի սիւս բարը: Հ. Ս. Ս. Հ. Պետական Համալսարանի դիտական Տեղեկագիր 1 (1935) 169—170:

113. Գլխաւորները և թուամարիները կրօնը: Անդ, էջ 86—92: Նոյնը անդրիւրէն թարգմանութեամբ:

114. Gyorans and Tumaris (a newly found secret Religion in Persia). Անդ՝ էջ 93—98:

115. Քննութիւն Նոր-Նախիջևանի (Սրբմի) բարբառին: Երևան 1925, էջ 464 (ապակեախոյ): Տպուած 50 օրինակ:

116. Պարսկական հասարակութիւն: Երևան 1925, էջ 40 (ապակեախոյ): Բ. տպ. 1937:

117. Ձեռագրական սրբագրութիւններ հայ մատենագիրներէ մէջ: Երևան 1926, էջ 84 (ապակեախոյ):

118. Հայերէն արձագանքային բառարան Ա.—Է. հատոր: Երևան 1926—1935 (Ա.—Զ. հատոր ապակեախոյ, ընդ ամէնը 8-344 էջ է. հատորը տպագրուած է, էջ 210):

119. Վաւերագրեր հայ-պարսկական յարաբերութեանց մասին: Ընդօրինակեց, տառադարձեց և թարգմանեց Հ. Աճառեան: Երևան 1927, էջ 94 (ապակեախոյ, տպուած 40 օրինակ):

120. Քննութիւն Մարազայի բարբառին: Երևան 1926—1930, էջ 456 (ապակեախոյ, տպուած 50 օրինակ):

121. Հայոց դրբեր: Վիեննա 1928, էջ 495 + 5 տախտակ: Նախնարար լոյս տեսած, այլ և այլ վերնագիրներով, «Հանդէս Ամսօրեայ»ի մէջ 1900—1915 և 1921—1927 տարիներուն:

122. Ռուս-հայերէն բառարան շինարարական կառուցութեան: Երևան 1928 (ինձ անմատչելի):

123. Գրաբարի ծագակարգ: Երևան 1931, էջ 152 (ապակեախոյ): Բ. տպ. 1936, էջ 69:

124. Իրն-ի բառուտա Հայոց մասին: Երևան 1931, էջ 39 (ապակեախոյ): Բ. տպ. 1940, էջ 49:

125. Գրաբարի ուսուցիչ (դասագիրք). Երևան 1935 (ինձ անմատչելի):

126. Քննութիւն Ազուլիսի բարբառին: Երևան 1935, էջ 400 (ապակեախոյ):

127. Քննութիւն Նոր Զուղայի բարբառին: Երևան 1935—1940 (ինձ անմատչելի):

128. Յուլյակ հայերէն ձեռագրաց թեզանի = Katalog der arm. Handschriften in Teheran. ՀԱՆԴ. ԱՄՍ. 49 (1935) 307—315, 393—408: Արտատպ. Վիեննա 1936, էջ 6 + 17:

129. Կարծիք իմ [ի մասին Արդար Պոյադատի «Սալ-դերէն լեզվի բանալին» գործին]: Երևան 1935, էջ 6—9. զրարար, էջ է—Ը, աշխարհարար թարգմանուած:

130. 1. Հայ. խոյց. 2. սրահ. դաշն: Տօնագիրք Ն. Մանի, 1935, (ուսու.) էջ 125: Հմմտ. Արմատ. Բառարան, է. էջ 145—146:

131. Etymologie du mot arm. melc (մեղծ): Mélanges linguistiques offerts à Holger Pedersen. Kopenhagen 1937, p. 125—126.

132. De l'affinité du Grec et de l'Arménien. Mélanges E. Boissacq I (Bruxelles 1937) 3—4.

133. Լեզուի համաստեղութիւնը: Սրան 9 (1935) 154—155:

134. Մարբանը Հայերի մասին (յոյն բնագիրն և թարգմ.): Երևան 1940 (ինձ անմատչելի):

135. Հայոց լեզվի պատմութիւն: Երևան, Մասն Ա., 1940, էջ 357: Մասն Բ. 1951, էջ 19 + 608: Ա. մասէն այլ և այլ դրուիներ լոյս տեսած էին կանխաւ Սրան ամսագրին մէջ:

136. Քննութիւն սլոյսահայ բարբառին: ՀՍՍՍ Պետ. Համալսարանի դիտական աշխատանքներ, 19 (1941) 19—250. արտատպուած՝ Երևան 1941, էջ 234:

137. Աղուանից դրբեր: Տեղեկագիր, 1941 (ինձ անմատչելի):

138. Հայոց անձնանունների բառարան, Ա.—Գ. հատոր: Երևան 1942—1948, ընդ ամէնը 2748 էջ: Ե. վերջին հատորը ինձ անմատչելի:

139. Ֆերդուսին Հայերի մասին: Երևան 1942:

140ա. Երեք հարց Մեկրոպեան սյրուրենի շուրջը: Էջմիածին ամսագիր 3 (1945), թ. 1, էջ 48—55:

140բ. Թուրքերէնի ազդեցութիւնը հայերէնի վրայ: Սեւան սրբրեբագիր 1 (1946) 81—88 (հանուած «Հայոց լեզվի պատմութեանէն»):

141. Վերջնական հայերէն: Երևան 1946. արտատպուած Հայոց լեզվի պատմութեանէն (Բ. հատոր, 65—75):

142. Հայկականք Ա.—Գ. (ինձ անմատչելի):

143. Հայկականք Գ.—Ե.: Հայկական ՍՍՍ Գիտութիւնների ակադեմիայի Տեղեկագիր 1 (1946) 1, էջ 31—35. 6. էջ 21—34:

144. Քննութիւն Համէլէնի բարբառին: Երևան 1947, էջ 272:

145. Ողջոյնի խօսք: Էջմիածին ամսագիր, 1950, թ. 11—12, էջ 6:

146. Յայտնի մանկավարժ Ռեթէս Պերպերեան (ծննդեան 100ամեակի առթիւ): Անդ, թ. 12—12, էջ 64—69:

147. Գարեգին եղ. Սրբանձտեանց: Անդ, թ. 5—6, էջ 29 և շար.: 148. Տիկին Սրբուհի Տիւար: Անդ, 1951, թ. 1—3, էջ 41—45: 149. Երոստեանի փոխառու բառեր հայերէնի մէջ: Վիեննա 1951, էջ 8 + 185: Արտատպուած՝ Հանդ. Ամս. 1947—1949 տարիներէն: 150. Գրախօսական. Գարեգին Ա. կաթողիկոսի Յիւստակարանք ձեռագրաց: Էջմիածին 1952, թ. 1, էջ 46—48: 151. Իմ լիակատար Գերականութիւնը (գեղուցում): Սրբհոգոյնի Հայաստան 1952: Ասիկ՝ Այսօր (Պարիս) 1952, թ. 522—526: 152. Լիակատար Գերականութիւն Հայոց լեզվի, համեմատութեամբ 562 լեզուների (ծրագրուած Ա.—ԺԲ. հատոր): Հատոր Ա. Երևան 1952, էջ 495: 153. Քննութիւն Առախիլի բարբառին: Երևան 1953, էջ 293: 154. Մատթէոս Ուոհայեցի: Հանդ. Ամս. 1953, էջ 350—359:

ԱՆՏԻՊ ԳՈՐԾԵՐ

1. Բազուից Պարսկաստան: 2. Հայ լեզուարանական մատենագիտութիւն: 3. Հաւաքածոյ Պոլսահայ անգիր բանահիւսութեան: 4. Պատմութիւն հայ գաղթականութեան: 5. Հայոց պատմութիւն՝ հիւսուած ընդհանուր պատմութեան հետ: 6. Ս. Մեկրոպեան և Հայոց գրերի դիտարկ: 7. Կարապետ Արեւելցի (մանր մատենագիր): 8. Քննութիւն Կիլիկիոյ բարբառին: 9. Հայ տեղանունաց բառարան: 10. Հայտնի (հաւաքածոյ հայերէն արձանագրութեանց՝ սկիզբից մինչև Ռ [1550] թիւը): 11. Մանր երկեր: 12. Դիւցազնի բարբառին: Ինձ ցոյց տուած էր այս աշխատութիւնը, մեծ ճաճալ լայնափոր հատոր մը: Թ. 1—11 առած և՛ մատենանի ինքնագիր Յուլյակէն, գեղեցիկուած Արմատական Բառարանին Զ. հատորին վերջը: Կը յուսանք թէ այս անտիպներն ալ լոյս պիտի տեսնեն իրենց կարգին:

GERARD GARITTE, La Narratio de rebus Armeniae. Edition critique et commentaire. Louvain 1952, 8°, XLIV—483. Fr. b. 700.— [Corpus scriptorum christianorum orientaliolum, vol. 132. Subsidia t. 4.]

F. Combefis, Patrum Bibliothecae novum auctarium, II (Paris 1648), 267—298 հրատարակած էր պատմական գրուածք մը, յոյն բնագրով և լատիներէն թարգմանութեամբ, զոր անուանած էր Naratio de rebus Armeniae. Այս գրութեան լատիներէն թարգմանութիւնը ապա ներս առնուած է Maxima Bibliotheca veterum Patrum հրատարակութեան մէջ XII (Lyon 1677) 814—817, իսկ A. Gallandi, Bibliotheca veterum Patrum, XIV (Վենետիկ 1781), 269—276 (վերագրուած Փիլիպոս միայնակեացի) և Migne, Patrologia Graeca 127 (Paris 1864), 885—900 (Gallandiի հրատարակութեանէն, վերագրուած Փիլիպ. միայնակեացի) և 132 (1864), 1237—53 (Combefisի հրատարակութեանէն, բայց վերագրուած Սահակ Կաթողիկոսի) տունին նոյնը յոյն բնագրով և լատին թարգմանութեամբ:

Գրուածքս երկու մասէ կը բաղկանար. Διήγησις ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀρχαίου Γρηγορίου μὲχρι τοῦ νῦν («Պատմութիւն անդառնի յաւուրց Ս. Գրիգորի մինչև զայսօր ժամանակի») այսինքն 700, և 2. Καθολικοί τῆς Ἀρμενίας և Βασίλεις Ἀρμενίας («Կաթողիկոսք Հայոց աշխարհին» և «Իշխանք Հայոց»):

Կոմբեֆիս գտած է գրուածքներս Պարիսի gr 900 ձեռագրին մէջ, որ կը պարունակէր վրիպակ ընթերցումներ: Մանթի էր երկրորդ օրինակ մը Վատիկանի ձեռագրաց մէջ. Հ. Գեյցեր և Յ. Մարիուարտ մտադիր էին նոր հրատարակութիւն մը տալ բազմատեղեկութեամբ այս ձեռագրին: Այժմ G. Garitte ի դրուի կը հանէ այս քննական հրատարակութիւնը յեցած երեք ձեռագիրներու վրայ, որոնք են. Պարիսի gr. 900, թղ. 144բ—149բ (= C), Վատիկանի gr. 1455 (= A). ասիկ Վատիկանի Ottob. gr. 77. և Վատիկ. gr. 1101 (= B): Ձեռագիրներու մասին էջ 8—15: Վերակազմուած բնագիրը (էջ 26—47) բաժնուած է 150 հատուածներու և է ընդամենը 390 տող:

«Կաթողիկոսք Հայոց աշխարհի» և «Իշխանք Հայոց» բաժնիները, որոնք կը գտնուին միայն Պարիսի gr. 900 ձեռագրին մէջ (թղ.

տեղիքները հայ Սկզբնաղբէն քաղուած են: Այն պարագան, որ հակաժամանակագրական կէտերը անփոփոխ ներս առնուած են, կասկած կը յարուցանէ բազմաճմուռ պատրիարքին վերագրել այն քաղուածքները: Արդէն Hergenrother նկատած էր, թէ թուղթիս մէջ յետոյ մուտ գտած տեղիքներ կան: Ուրիշներ սակայն անվարան համարած են ամբողջութիւնը հարազատ: Հերգենրէօթէրի կասկածը կ'արդարացնէ քննութիւնս:

Արսէն կաթողիկոս եւ Դիէգեսիս (էջ 375—378): Արսէն անունով երկու կաթողիկոս ունեցած են Վրացիք. առաջինն ժամանակը չէ ճշգրտած. երկրորդը կը համարուի 946—976: Սա Սափարացին է, Թ. դարուն, որ ունի գրուածք մը, ուր քաղուածարար յառաջ բերած է Դիէգեսիսի § 56—84, 93—108, 110—132, 135, 137—143: Իր աղբիւրնեղած է հայերէն Սկզբնագիրը: Արսէն կաթողիկոսի այս գրութիւնը հրատարակած է վրացերէն ընդգրով ժողովանիւս. հայերէն թարգմանութիւնը տուած է Մելքիսեթ-Բէգ, Վրաց աղբիւրները Հայաստանի եւ Հայերի մասին. Ա. Երևան 1934, էջ 27—70: Garitte իր Լուսարանութեանց մէջ յառաջ բերած է հատուած առ հատուած Արսէն կաթողիկոսի գրութիւնը վրացերէն ընդգրով եւ Փրանսերէն թարգմանութեամբ: Յորջափ հայ Սկզբնագիրը չէ յայտնուած, կարելոր ընդգր մըն է Սափարացւոյն գրուածքը Փոտի թուղթին հետ, լրացնելու եւ ճշգրտելու համար Դիէգեսիսի հարգած տեղեկութիւնները: Այս աշխատանքը տարած է Garitte.

Դիէգեսիսի գրութեան ժամանակը (էջ 382—400): Այստեղ G. Garitte ամփոփած է այն ամէն կարծիքները, որոնք յայտնուած են Դիէգեսիսի հրատարակութեան ի վեր նկատմամբ հեղինակին, թարգմանութեան ընդգրին եւ ժամանակին մասին: Արդէն V. la Croze յայտարարած էր թէ գրուածքիս սկզբնագիրը հայերէն եղած է: Ուրիշներ հեղինակ ցոյց տուին Դեմետրիոս «Կիւզիկեցի», Սահակ կաթողիկոս, Փիլիպպոս Միայնակեաց, Գրիգոր Սարկաւազապետ. իսկ ժամանակի մասին ոմանք Լ. դար, ուրիշներ Ժ. դար եւ այլն: Garitte մի առ մի կը հերքէ այս կարծիքները եւ կը յանդի այն եզրակացութեան, թէ Դիէգեսիս թարգմանուած է հայ ընդգրէ, որ գրուած է 700ին: Թարգմանութեան ժամանակը չի համարձա-

կիր ճշգրտել որոշ թուականով, բայց կը հաստատէ, թէ արեւմտեան արտասանութիւնը ձեւ եւ կերպարանք առած էր ԺԱ. դարուն: Մեր կարծիքը յայտնեցինք վերագրոյն:

Յաւելուածին մէջ (էջ 401—445) կը հրատարակէ եւ քննութեան կ'առնէ Շարն կաթողիկոսաց եւ իշխանաց:

Այս Շարը կը դտնուի միայն C օրինակին մէջ անջատ Դիէգեսիսին: Կայ նաեւ անոր վրացերէն թարգմանութիւնը, կատարուած յունարէնէ, զոր կը հրատարակէ նոյնպէս վրական ընդգրով եւ Փրանսերէն թարգմանութեամբ:

Թէ կաթողիկոսաց եւ թէ իշխանաց շարքերը կ'աւարտին 700 թուականին. Վրացին Սմբատ Բագրատունուոյ իշխանութեան տարիները կը նշանակէ «քսան», զոր չունի յոյնը:

Յոյն ընդգրը կը ներկայանայ թարգմանութիւն մը հայ սկզբնագրէ:

Այս ընդգրը ուրոյն գործ մըն է եւ թարգմանութիւնը ուրիշ գրէն քան Դիէգեսիսի թարգմանիչը: Կոմբեֆիս գրուածքս գետնուած էր Դիէգեսիսի կից. այս պատճառով ալ համարուած էր անոր մէկ մասը եւ միեւնոյն հեղինակէն, որ ուղղի չէր: Garitte կը հաստատէ թէ վրացերէն թարգմանութիւնը կատարուած է նոյն իսկ ուղղակի C օրինակէն:

Նաեւ այս բաժնին հայերէն Սկզբնագիրը չէ յայտնուած տակաւին, բայց կ'երևայ թէ ծանօթ էր Ստեփանոս Ասողիկին եւ ուրիշներուն:

Կը յաջորդեն՝ Յանկ անուններու եւ բառերու յոյն ընդգրներուն (էջ 447—460) եւ Յանկ անունաց եւ նիւթոց (էջ 461—479), ի վերջոյ՝ ցանկ բովանդակութեան (էջ 481—483):

Մեր շնորհակալութիւնը Ուսուցչապետին, որ այսքան խնամով, չըջահայեցութեամբ, բարեխղճութեամբ եւ գիտնականութեամբ ի գլուխ հանած է հայ գրականութեան եւ Հայոց Եկեղեցական պատմութեան հայոց այս կարեւոր գործին ցանկացուած հրատարակութիւնը:

Հ. Ն. ԱԿԻՆՅԱՆ

Ն Ո Ր Հ Ր Ա Տ Ա Ր Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ն Ն Ե Ր
(Ուղարկուած Խմբագրութեանս:)

Մամաւեան Յովհ., Կաթնաղբիւր. մանկավարժական քերական ընթերցարան: Հայ ու լատինական տառերով: Կից՝ Ի. Ս. Երան՝ Նոր Բառարան Հայ-Անգլ: Վեներա, Ս. Ղազար, 1949, 80, էջ 138 + 186:

Մանանայ տարեգիրք: Բ. տարի 1947: Հարկայ, տպ. Մարանաթա, 80, էջ 320: [Հրտ. Հոգեւոր Եղբայրութեան Երիտասարդաց:]

Մանաս Է., Պատարագ: Մթանպուլ, 1948, Մանալեան, Յարութիւն Տ. —: Սարկաւազին տարեցոյցը: 1928, Աղեքսանդրիա, 1944, Գահիրէ: 1945, Գահիրէ,

Մաւֆ Հայկանյոյ, Չարուհի Գալէմքեարեան (Կեանքն ու գործունէութիւնը): Ստուած Միւթարեան Մանուկ Մարէի կողմէ 1950, կին Հայկանյոյ Մարէի կողմէ 1950, մայիս 11: Կ Պոլիս 1950, 80, էջ 23: [Հրտ. Միութեան Կրթական յանձնաժողովի, Թ. 4:]

[Մարգարեան Պողոս], Ինքնակենսագրութիւն Պողոս Մարգարեանի եւ զիւր ընտանիքի անդամոց պատմական: Նիւ Եորք, տպ. Եպրատ, 1951, 80, էջ 240:

Մարտեան Յարութիւն, Վահագն արեւը ցեղին: Ազգային քնարերգութիւն, զիւցաղներգութիւն: Գահիրէ, տպ. Նուպար, 1945, 80, էջ 70:

Մարտինեան Յ. Ս., Առաջին Ծիւղի. Տառապանքի Ծիւղի: Երգ — Աղօթք, Հող — Արեւ: Գահիրէ [1935], 80, էջ 17:

Մելիքի Լեւոն, Գաղութասոյութեան ուղին (խոհեր կեանքի մասին): Թեհրան 1944, 80, էջ 82:

Մէրլ Փիէռ, Բանականորէն անբացատրելի բովանդակները: Թարգմանեց Սահակ Պալլադեան: Գահիրէ, տպ. Սահակ-Մեսրոպ, 1950, 80, էջ 44: Գինն՝ 10 Ե. Դ.:

Մէլեքեան Ազատուի, Կնոջ ընկերային բարեշրջումը զարեւու ընթացքին: Գահիրէ, տպ. Սահակ-Մեսրոպ, 1945, 80, էջ 32: [Մատենաշար «Շարժում» Թ. 1:]

Մէլեքեան Յար., Ի՞նչ է ազգը: Գահիրէ 1945, 80, էջ 24:

— Եգիպտոսի բնակչութիւնը: Գահիրէ 1945, 80, էջ 32:

— Ինչպէս գաստիարակել մեր երախաները: Գահիրէ 1945, 80, էջ 64: (Այս պրակին Յ. Ս. «Հրատարակիչ»):

Միմաւեան Պետրոս, Ժողովածու գրականութեան եւ արուեստի: Հտր. 6: Պէյրութ 1951, 80, էջ 112: [Մատենաշար «Շարժում», Թ. 6:] Գինն՝ 100 Լ. Դ.:

Միսիքարեան Գուրգէն, Դառորդ զարգրականութեան: Գահիրէ, տպ. Յոսարեր, 1946, 80, էջ 406: Գինն՝ 3-50 տորար:

Մոռալեան Յ. Ղ., Արարատեան ծաղիկներ. Յաղթականի զեղօններ: Գահիրէ 1945, 80, էջ 32:

— Հայաստանցի կաղանդ պապայի նուէրները Եգիպտոսայ ընկեր... Զաներուն: Գահիրէ 1946:

— Մէր եւ վրէժ: Հայոց վեհ երգը: Գահիրէ 1946, 80, էջ 48:

Մոռալեան Յար., Սիրոյ խորհուրդներ... եւ եօթը անգամ ամուսնալուծուած... Եգիպտոսայու մը վիպակը: Գահիրէ, տպ. Յ. Փափագեան, [1934], 80, էջ 84:

— Վրէժ. միլիոն մը հայ նահատակներուն արեան փոխ-վրէժի ձայնը: Գահիրէ 1931, 80, էջ 108:

Մուրատեան Եղիազար, Բանաստեղծական խորհրդակցութիւններ: Գիրք Ա.: Աղեքսանդրիա, տպ. Ստեփ., 1919, 80, էջ 78:

Մուրացան, Անդրէաս Երէց. պատմական վիպակ (1617): Գահիրէ 1941: [Մատենաշար Յոսարեր, Թ. «?»:]

— Գէորդ Մարգարեանի. պատմական վիպակ: Գահիրէ 1940: [Մատենաշար Յոսարեր, Թ. 32:]

[Յովսէփեան Գարեգին կաթողիկոս], Բարձրաշնորհ Տ. Գարեգին Ս. Արքեպ. Յովսէփեան (Կենսագրական գիծեր): Բ. տպ.: Նիւ Եորք, տպ. Կոչնակ, 1943, 80, էջ 32: [Աթիւ կաթողիկոս ընտրութեան:]

Նշանեան Մեսրոպ Եպ., Տպարան Առաքելական աթոռոյն սրբոց Յակոբեանց Երուսաղէմի: 100ամեայ յորելանին ստիլի: Երուսաղէմ, տպ. Ս. Յակոբեան, 1933, էջ 36: Գինն՝ 1/2 Լ.:

Շահնամէ, Հատուածներ Շահնամէից: Ա. Բահրամ Գուր եւ Ազաղէ: Պարսկերէն ընդգրից թարգմանեց Ռ. Արրահամեան: Թեհրան, տպ. Մողերն, 1934, 80, էջ 14:

Շահնամի Լեւոն, Շողեր: Թարգրից, տպ. Փարոս, 1933, 120, էջ 30:

Շարականք հանգստեան. Օրհնութիւնք ապաշխարութեան, Մեծացուցէք, Շարականք Սաչի եւ Համարաճիք եւ այլն: Բ. տպ.: Երուսաղէմ 1947, 80, էջ 240:

Ոստանիկ, Երգ Երգոց: Թեհրան, տպ. Մողերն, 1934, 80 մեծ, էջ 32:

— Ներաշխարհ: Թեհրան, տպ. Մողերն, 1942, 80, էջ 64:

— Շահնամի խրճիթը: Ժողովրդական պատկերազարդ հէքեաթ: Թեհրան, տպ. Մողերն, 1935, 80, էջ 22: